

צילום: Alon Reingier, Contact Press Images NY

היסטוריה וציונות מפוארת על המגרש

90 שנה לקבוצת בית"ר ירושלים

מרכז מורשת
מנחם בגין
הדרך שלו, המסע שלנו

מבוא: מנורת המקדש – על המגרש

בשנת 1936, בתקופת המחתרות ו"המדינה שבדרך", בעיצומו של המרד הערבי הגדול נגד היישוב היהודי בארץ ישראל ונגד המנדט הבריטי, בשנים שבהן רחובות ירושלים רעשו מיריות ומפיגועים, קמה בבירת הארץ קבוצת כדורגל שהייתה שונה מכל קבוצה אחרת. קבוצה שלא שיחקה רק למען הניצחון על המגרש, מפני ששחקניה נלחמו גם למען חירות עמם.

רבים משחקני בית"ר היו חברי מחתרת האצ"ל, ומשחקי הכדורגל שלהם שימשו לעתים כסיו למפגשים מחתרתיים. קבוצת בית"ר ירושלים לא הייתה רק מועדון ספורט – היא הייתה ביטוי חי של האידיאולוגיה הציונית הרוויזיוניסטית, של יהדות השרירים, ושל המאבק לריבונות יהודית ועצמאות לאומית בארץ ישראל. אבל הרבה לפני שבית"ר ירושלים הייתה קבוצת כדורגל היא הייתה תנועת נוער מפוארת.

בשנת 1923, לאחר פרסום הספר הלבן ולנוכח עמדת ההסתדרות הציונית כלפיו, התפטר זאב ז'בוטינסקי מהנהלת ההסתדרות הציונית. שנה לאחר מכן, הקים ז'בוטינסקי תנועה שאיגדה את קבוצות האופוזיציה בציונות. בוועידתה הראשונה הוחלט ששמה יהיה ברית הציונים הרוויזיוניסטים (הצה"ר). שמה נבע מהדרישה לשינוי (רוויזיה) במדיניות הציונית למדיניות יותר אקטיביסטית.

במקביל, בשנת 1923 הקים ז'בוטינסקי את תנועת הנוער של הציונות הרוויזיוניסטית - בית"ר. ז'בוטינסקי ראה בבית"ר את פעילותו העיקרית ועמד בראשה עד יומו האחרון. בבית"ר ראה מנוף יעיל לחולל את המהפכה הדרושה בעם היהודי: ליצור נוער יהודי זקוף קומה, בהתאם לתפיסותיו: "גאון ונדיב ואכזר", אשר יחזיר את הציונות לגדולתה ויאבק לשחרור המולדת.

ז'בוטינסקי השקיע רבות בעיצוב דרכה של בית"ר כשבמרכזו מאבק חסר פשרות למען הגשמת מטרת הציונות – הקמת מדינה ליהודים בארץ ישראל. הוא נטע בקרב הנוער את האמונה בצדקת הדרך ובכוחו ליצור שינוי בעולם. בכך תרם ז'בוטינסקי לחינוכו ולעיצוב אופיו של דור שלם:

הנוער הוא זה שיוכל את המהפכה. בלעדי נוער לא תיתכן שום תנועה, הנוער חייב להבין את תפקידו ההיסטורי, ולא לחוס על כוחותיו, לא על רעגנותו, לא על סיכווי האושר האישי, שאם לא הוא – אין איש"

"מי אתם בעיני? מהו נוער? ... נוער זה דבר אחר: אש מיוחדת, חשמל מיוחד... זהו חלק מיוחד של המכונה הציבורית, הגלגל המניע, המוציא את המכונה מנקודת הקיפאון שלה, מן הנקודה המתה. גלגל המנוף בחיי הציבור – זהו הנוער

סמל בית"ר

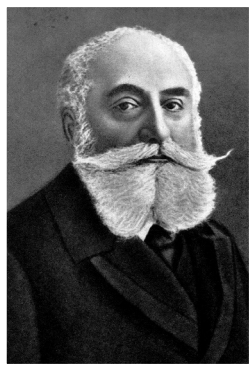
יוסף טרומפלדור
מתוך הספרייה הלאומית

השם "בית"ר" הוא ראשי תיבות של "ברית יוסף תרומפלדור", תנועת הנוער של התנועה הרוויזיוניסטית שהוקמה על ידי זאב ז'בוטינסקי. הגיבור יוסף תרומפלדור שנפל בהגנה על תל"חי ב-1920 והפך לסמל של גבורה יהודית, ייצג בדיוק את מה שהתנועה הרוויזיוניסטית ביקשה לטפח: יהודי חדש; גאה, חסון, יוזם, מחובר לגופו ולמולדתו ומוכן להילחם על חירותו.

כאשר נדרש זאב ז'בוטינסקי לבחור שם לתנועת הנוער שהוקמה בשנת 1923 בעיר ריגה שבלטביה, השם בית"ר נבחר לזכרו של יוסף תרומפלדור: השם בית"ר הוא ראשי תיבות של המילים "ברית יוסף תרומפלדור". סיבה נוספת היתה לבחירת השם, והיא העיר היהודית הקדומה ביתר, שהיתה מעוז של מרד בר כוכבא, ושסימלה גבורה וצבאיות יהודית בעת העתיקה. לשם ההתאמה לשתי הסיבות האלו, הכתיב תרומפלדור, באות תי"ו, נבחר במקומו של הכתיב באות טי"ת, שגם היה נפוץ באותן ימים.

גם בית"ר ירושלים נולדה מתוך חזון זה. מייסדיה ושחקניה הראשונים לא ראו עצמם רק כספורטאים, אלא כחלוצים של התחייה הלאומית. הם האמינו שכדי לבנות מדינה יהודית עצמאית, צריך לא רק רוח אלא גם גוף חזק, לא רק תורה אלא גם כוח פיזי. ולכן, כאשר הם רצו על מגרש הכדורגל בירושלים של ימי המנדט, הם לא רק רדפו אחרי הכדור – הם הגשימו חלום של אלפי שנים.

היום, 90 שנה לאחר הקמתה, בית"ר ירושלים היא אחת מקבוצות הכדורגל המפורסמות והאהובות בישראל, עם מאות אלפי אוהדים ועם היסטוריה עשירה של אכזבות מרות ושל ניצחונות גדולים. אבל בבסיסה, בשורשיה, מצויה אותה אידיאולוגיה שהניעה את מייסדיה: האמונה ביהדות גאה, חזקה ולוחמת. דבר זה ניתן לראות בבירור בסמל הקבוצה – מנורת המקדש, המסמלת את הריבונות היהודית העתיקה במקדש בירושלים, ומהווה תקווה יהודית נצחית – לניצחון האור על החושך.

מקס נורדאו
מתוך ויקיפדיה

מקס נורדאו

מקס נורדאו (1849-1923) היה רופא, סופר והוגה דעות יהודי-הונגרי שהיה מראשי ומראשוני הוגי הציונות. בקונגרס הציוני השני בבזל, 1898, הוא הציג את מושג "יהדות השרירים" וקרא ליהודים לעסוק בספורט ובפעילות גופנית. הוא האמין שהישרדות העם היהודי בעידן המודרני תלויה לא רק בכוח הרוח אלא גם בכוח הגוף. דבריו השפיעו עמוקות על כל הזרמים בציונות, אך במיוחד על הציונות הרוויזיוניסטית ועל תנועת בית"ר.

יהדות השרירים – מבית המדרש למגרש

במשך אלפיים שנות גלות, התדמית המסורתית של היהודי הייתה כזו של איש ספר ולימוד, או לחילופין של סוחר ממולח, שאינו מייצר את סחורתו בעצמו אלא רק מתווך בין היצרנים לקונים ועושה מכר רווח לעצמו. תדמית זו, שנוצרה בעקבות אלפי שנות גלות ורדיפות, והפכה למושא ללעג בקרב עמים אחרים, גם תרמה לאנטישמיות. היהודי נתפס לא רק בעיני העמים, אלא גם בעיני היהודים עצמם, כחלש, פחדן, וכמי שלא יודע להגן על עצמו.

ההוגים הציונים הראשונים, ובראשם מקס נורדאו, הבינו שכדי לשוב ולהיות עם חופשי בארצו, על העם היהודי לעבור שינוי עמוק מבחינה גופנית ונפשית. בדברים שכתבו בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20, הם קראו ל"שיבה אל הגוף". נורדאו טבע את המושג "מוסקלג'ודנטום" – (Muskelfudentum) בגרמנית: "יהדות שרירית", שמשמעה חזרה של העם היהודי לכוח פיזי, לגבורה ולגאווה.

התפיסה הזו ביקשה לשוב לתכונות של העם הלוחם בימי יהושע בן־נון שנכנס בצבאותיו לארץ והנחיל אותה לעם ישראל, לימי דוד מכונן הממלכה בירושלים, ולימי המורדים בתקופת המכבים ובר־כוכבא שנלחמו באימפריות גדולות כמו יוון ורומא.

זאב זיבוטינסקי, מנהיג התנועה הרוויזיוניסטית, אימץ את הרעיון הזה בלהט. הוא ראה ביוסף טרומפלדור מופת לדמותו של היהודי החדש: לוחם אמיץ, שעמד מול האויב בגבורה, שאיבד זרוע בקרב, ושמסר את נפשו למען המטרה הלאומית הנעלה. זיבוטינסקי שאף להעמיד דור שלם של "טרומפלדורים".

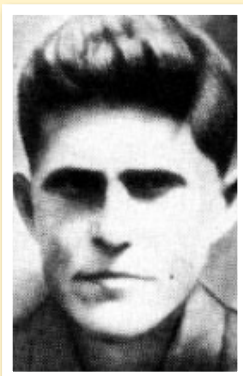
קבוצות הספורט היהודיות שלפני קום המדינה

התנועות הפוליטיות היהודיות שלפני קום המדינה ובפרט הציוניות שבהן, ביקשו להעצים את החיבור של בני הנוער לגוף. הם האמינו שעל מנת לזכות לעצמאות יהודית ולהקים מדינה, יש להחזיר ליהודים את היכולת לעמוד בזכות עצמם, להגן על עצמם ולבנות בכוחות עצמם. היה זאת אחרי גלות ארוכה שבה היהודים השקיעו את רוב מרצם ביכולותיהם השכליות – אם בלימוד תורה או במקצועות חופשיים כמו עריכת דין, רפואה ומחקר, ספרות ועיתונות. כך קמו להן קבוצות הספורט כמו 'הפועל' של המפלגות הסוציאליסטיות, 'מכבי' שלא היו מזוהות פוליטית, ו'בית־ר' של התנועה הרוויזיוניסטית.

המפלגות הסוציאליסטיות הציוניות היו תנועות ששילבו בין רעיונות של שוויון, שיתופיות ועבודה לבין אהבת הארץ והקמת מדינה יהודית. הן האמינו שבניין הארץ צריך להיעשות בעבודת כפיים ובמרכזיותו של מעמד הפועלים, ולכן הקימו קיבוצים, מושבים וארגוני עובדים. מפלגות כמו מפא"י (מפלגת פועלי ארץ ישראל) ומפ"ם (מפלגת פועלים מאוחדת) היוו כוח מרכזי בהקמת מדינת ישראל.

שעת סיפור

כאשר פסע ז'בוטינסקי את יוסף טרומפלדור בשנת 1916, ניסו השניים לחשוב כיצד להקים צבא יהודי, ובכלל, כיצד לבניס את הנוער למשימה הקשה של הקמת מדינה. טרומפלדור אחר: "אנו צריכים להקים דור, שלא יהיו לו אינטרסים (עאיפות עצמיות) ולא הרגלים. מטיל (ש) ברצו סתם. גמיש – אבל ברצו. מתכת, שאפשר לחפש מחנה כל מה שיש צורך בו כשכיל החכונה הלאומית. חסר גלגל? אני הגלגל. חסרים מסחר, בורג, גלגל תנופה? קחו אותי. צריך לחפור אדמה? אני חופר. צריך להיות חייל? אני חייל. משטרה? רופא? עורכי דין? מורים? שואבי מים? כבקשה, אני עושה את הכל. אין לי פרצוף, אין פסיכולוגיה, אין רגשות, אין לי אפילו שם: אני האידיאה (הרעיון) הטהורה של שירות, חוכן לכל, איני קשור

אשר בניזמן "אבשלום"
מתוך אתר יזכור

אשר בניזמן היה בחור צעיר, שחקן כדורגל ופעיל נלהב בבית"ר. אשר הצטרף לאצ"ל וקיבל את הכינוי "אבשלום". במסגרת פעילותו בארגון היה אחראי על הנשק של האצ"ל בירושלים שאותו דאג להסתיר במחבואים (סליקים) מפני הבריטים. בנוסף, הוא עסק בקשר עם אסירי המחתרות הכלואים בבתי הסוהר הבריטיים, ועודד אותם ששחרורם קרוב. ב-11 בנובמבר 1937, הוא השתתף במבצע נועז של האצ"ל: פיצוץ בניין המשטרה הבריטית בירושלים. המבצע היה תגובה לרדיפות של הבריטים נגד הלוחמים היהודיים ולמדיניות ההגבלה על עלייה יהודית. במהלך המבצע, בניזמן נפצע קשה מפיצוץ מוקדם של אחד מהמטענים. הוא נלקח לבית החולים אך נפטר מפצעיו והיה לחלל הראשון משורות האצ"ל. בן 21 בלבד היה בנופלו. מותו הפך אותו לסמל בקרב אנשי בית"ר והאצ"ל, ושמם הונצח בשירים ובסיפורים. קבוצת בית"ר ירושלים נשאה את זכרו במשך שנים רבות.

כשום דבר; אני יודע רק ציווי אחד: לבנות."

"אין בני אדם כאלה", אחר ז'בוטינסקי, "יהיו", ענה טרומפלדור.

בהשראת דברים אלו שאמר לו טרומפלדור, כך ניסח ז'בוטינסקי את עקרון היסוד בסירו "הנדר", שבו מנוסחים עקרונות היסוד של בית"ר:

גיוס: ביום שירות אגני כמוט-נחש, נחש

כגוש-ברזל בידיו נפח ושמך – ציון:

חרשני כרצונך – מגל, גלגל-חרשת

או חרב ופגיון.

הספורט, ובמיוחד כדורגל, היו מרכזיים בחזון הזה. כדורגל דורש כוח פיזי, עבודת צוות, אסטרטגיה ועמידות מנטלית – כל אותן תכונות הנדרשות גם ללוחם. על כן, כאשר הוקמה תנועת בית"ר, היא הקפידה להקים בכל סניף שלה גם קבוצת ספורט, ולרוב, קבוצת כדורגל.

בארץ ישראל, הרעיון של יהדות השרירים קיבל משמעות נוספת ומעשית אף יותר. כאן לא היה מדובר רק ב"תרגיל" או "הכנה" לקראת פעולה עתידית, אלא בהשתתפות ממשית ומעשית במלחמת השחרור של העם היהודי. הספורט היה כיסוי לגיטימי לאימונים צבאיים, ומגרש הכדורגל שימש לעתים קרובות גם כמקום מפגש של פעילי המחתרות. שחקן כדורגל שהגיע לאימון עם תיק גדול לא עורר חשד – כולם הניחו שבתיק מצוי הציוד הנצרך לאימון. במציאות, לעיתים, היו בו נשקים או חומרי תעמולה של הארגון הצבאי הלאומי – האצ"ל.

יהדות השרירים לא הייתה סתם סיסמה – היא הייתה דרך חיים שהניעה אלפי צעירים יהודים. מתוך אותם מגרשי כדורגל וחדרי התעמלות צמחו הלוחמים שלחמו בבריטים, שהגנו על היישובים ושהקימו את מדינת ישראל. קבוצת בית"ר ירושלים הייתה אחד הביטויים המובהקים ביותר של חזון זה.

1936 – הקמת הקבוצה בצל המרד הערבי

האביב של 1936 היה סוער בארץ ישראל. במהלך אפריל אותה שנה פרץ המרד הערבי, שנמשך שלוש שנים והיה מהתקופות האלימות והקשות ביותר בתקופת המנדט הבריטי. ערבים תקפו יהודים ברחובות, הציתו שדות, פוצצו אוטובוסים ורצחו אזרחים חפים מפשע. הבריטים, שאמורים היו לספק ביטחון, עמדו לרוב מנגד, והיהודים הבינו שיוכלו לבטוח רק בעצמם.

בירושלים, בירת ארץ ישראל, המצב היה מתוח במיוחד. העיר העתיקה והשכונות היהודיות הסובבות אותה היו מוקדי עימות. בתוך המציאות הקשה הזו, קם סניף בית"ר ירושלים בהנהגת דוד הורן, מנהיג צעיר ונמרץ

שהאמין בדרך הרוויזיוניסטית ובצורך במרד נגד הבריטים. הורן ראה בספורט כלי חשוב לגיוס צעירים ולחינוכם לערכים לאומיים.

הסיפור מתחיל קצת קודם לכן, עם קבוצה שנקראה "מנורה". זו הייתה קבוצת כדורגל קטנה שפעלה בירושלים ושיחקה בליגות המקומיות. השחקנים היו צעירים יהודים, חלקם חובבי ספורט פשוטים וחלקם בעלי מודעות לאומית. באחד הימים ניגש אליהם עורך הדין אהרון ברוך, חובב כדורגל נלהב, והעניק להם מתנה: תלבושות ספורט עם סמל המנורה.

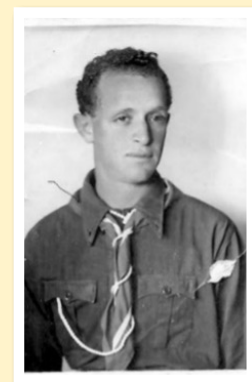
דוד הורן ראה את קבוצת "מנורה" וזיהה בה הזדמנות. הוא פנה לשחקנים והציע להם להפוך לקבוצה הרשמית של תנועת בית"ר בירושלים. המסר היה ברור: לא רק לשחק כדורגל, אלא גם להיות חלק ממפעל לאומי גדול יותר, להשתייך לתנועה שחותרת לחירות יהודית. רוב השחקנים נרתמו בהתלהבות. ב-1936, נוסדה רשמית קבוצת בית"ר ירושלים.

השחקנים הראשונים של הקבוצה היו צעירים עם חלומות גדולים. בין השחקנים המייסדים היו: חיים קורפו, שלימים כיהן כשר התחבורה בממשלתו של מנחם בגין; דוד מילמן, גרשון אברמוביץ', חיים גרוסברג, יוסף ריפס, דוד אנגל, שלמה כהן, יעקב בק, יצחק מטסלר, דוד אילן, משה ויצחק ברוך, ואשר בניזמן – שהיה החלל הראשון של האצ"ל בהתקפה על בניין המשטרה הבריטית בירושלים.

בראש הקבוצה עמד דוד הורן, ומנהלה היה גוטמן רבינוביץ. הקבוצה לא נרשמה באופן רשמי בהתאחדות לכדורגל בארץ ישראל. הסיבה לכך הייתה אידיאולוגית וגם מעשית: ההתאחדות הייתה קשורה לגופים הקשורים למפלגת הפועלים וליישוב המאורגן, שהיו עוינים לתנועה הרוויזיוניסטית. בנוסף, הבריטים היו עוקבים מקרוב אחר פעילויות התנועה הרוויזיוניסטית, ורישום רשמי עלול היה לחשוף את הקשרים בין הקבוצה לבין המחתרת. ולכן, בית"ר ירושלים פעלה כקבוצה "בלתי רשמית", שיחקה משחקים ידידותיים והשתתפה בטורנירים מקומיים שאורגנו על ידי תנועת בית"ר.

הקבוצה אימצה צבעים שהפכו לסמלה: צהוב ושחור. הצבע הצהוב לא נבחר במקרה – הוא משקף את הזהב הקשור בשמה של ירושלים – זהב המקדש וכליו. סמל המנורה של הקבוצה, שהיה גם סמל הגדודים העבריים שלחמו לצד הבריטים במלחמת העולם הראשונה, והיה סמלה של תנועת בית"ר, הפך בקום המדינה לסמלה של מדינת ישראל.

הסמל, שמייצג את האור שעם ישראל מפיץ לעולם ואת החזרה למורשת המקראית, נישא עד היום בגאון על חולצות השחקנים.

דוד הורן
מתוך וויקיפדיה

דוד הורן 1916-1977

דוד הורן היה דמות מרכזית בסניף בית"ר בירושלים בשנות ה־30. הוא גייס צעירים רבים לתנועה, ארגן פעילויות חינוכיות וספורטיביות, והקפיד על משמעת וערכים. במהלך תקופת המרד הערבי, הוא סייע בארגון קבוצות הגנה במסווה של קבוצות ספורט. כישוריו הארגוניים והמנהיגותיים היו חיוניים להצלחת הקבוצה בשנותיה הראשונות.

מגרש הכדורגל כזירת מחתרת

הקשר בין קבוצת בית"ר ירושלים לבין האצ"ל לא היה מקרי. רוב חברי בית"ר בארץ ישראל היו גם חברי האצ"ל או תומכיו. הם האמינו שהדרך היחידה לגרש את הבריטים מהארץ ולהקים מדינה יהודית עצמאית היא באמצעות מאבק מזוין. הם ראו בבריטים כובשים זרים, שמפירים את ההבטחה שלהם לעם היהודי ומונעים מיהודים נרדפים בגרמניה הנאצית להימלט לארץ ישראל.

הספורט היה כיסוי מושלם לפעילות מחתרתית. מגרש הכדורגל שימש לעתים גם כמקום מפגש של פעילי המחתרת. היה קל לארגן "אימון" ולדבר על נושאים רגישים בצורה שנראית תמימה. אם נשאל מישהו, התשובה הייתה פשוטה: "דיברנו על הטקטיקה למשחק הבא."

רבים מחברי הקבוצה פעלו באצ"ל במקביל למשחקים. חיים קורפו, למשל, היה מפקד בכיר באצ"ל והיה אחראי על פעולות רבות בירושלים. הוא השתתף בפעולות נגד מטרות בריטיות, סייע בהברחת נשק והשתתף בתכנון מבצעים. כל זאת תוך כדי שהוא הופיע במשחקי כדורגל ונתפס כ"סתם שחקן". גם דוד מילמן, גרשון אברמוביץ' ואחרים שילבו בין הפעילות הספורטיבית לפעילות המחתרתית.

לעיתים, המשחקים עצמם היו זירה למסרים פוליטיים. כאשר בית"ר ירושלים שיחקה, האוהדים שרו שירים לאומיים, הניפו דגלים והפגינו נאמנות לאידיאולוגיה הרוויזיוניסטית. הבריטים, שהבינו את המשמעות, ניסו לפעמים לפזר מפגשים כאלה או לעצור מעורבים. אבל המשחקים המשיכו, והקבוצה המשיכה לצמוח.

שנת סיפור

חיים קורפו - הכדורגלן אשר

חיים קורפו (1921-2015), אחד מהשחקנים החייסדים de בית"ר ירושלים, חי חיים de סכנה מתמדת. הוא פעל באצ"ל בתפקידים חבצניים, והיה חבוקש על ידי הבריטים. כדי להיחנע מחצצר, הוא השתמש בזהויות בדויות והסתתר בבתים de חברים. אך בכל שבוע, כאשר היה משחק כדורגל, הוא הטיע למשר. "איך אתה יכול להסתכן ככה?" שאלו אותו חבריו. הוא ענה: "אם אני לא מטיע למשחק, הבריטים ידעו שמהו לא בסדר. הכדורגל הוא הכיסוי הטוב ביותר שלי." ענים לאחר מכן, לאחר הקאת המדינה, קורפו כיהן כשר התחכורה בממשלתו הראשונה de מנחם בגין, מ-1977 עד 1981.

חיים קורפו
מתוך ארכיון הכנסת

הסזון -

תקופה אפלה בתולדות בית"ר והאצ"ל

בשנים 1944-1945, לאחר שהאצ"ל החל במרד מזוין נגד הבריטים, ההנהגה הציונית הרשמית (ההסתדרות הציונית הכללית ומפלגות הפועלים) החליטה לשתף פעולה עם הבריטים ולרדוף את פעילי האצ"ל והלח"י. תקופה זו כונתה "הסזון" - עונת הצייד. אנשי ההגנה חטפו חברי אצ"ל ובית"ר, חקרו אותם באכזריות ומסרו אותם לבריטים. היה זה פרק כואב שנחרת בזיכרון הקולקטיבי של משפחת בית"ר.

גם שחקני בית"ר ירושלים נפגעו מהסזון. חלקם נעצרו, חלקם הוכנו, וחלקם נאלצו לנקוט אמצעי זהירות רבים ולהסתתר. הקבוצה המשיכה להתקיים, אבל בצורה מצומצמת ובהירות רבה. כל מפגש היה מסוכן, כל אימון עלול היה להסתיים במעצר. ובכל זאת, הם לא נכנעו. המשיכו לשחק, המשיכו לפעול, והמשיכו לחלום על חירות.

סמל האצ"ל
מתוך אתר האצ"ל

בית"ר אריתריאה – כדורגל במחנה הגלות

באוקטובר 1944 אירע אחד האירועים הטראומטיים ביותר בתולדות התנועה הרוויזיוניסטית. הממשלה הבריטית, נרגזת מהמרד המתגבר של האצ"ל ומחוסר יכולתה לדכא אותו, החליטה על צעד דרסטי: לגרש מאות מפעילי התנועה הרוויזיוניסטית ממקומות מגוריהם בארץ ישראל אל מחנות מעצר במזרח אפריקה. 251 רוויזיוניסטים ואנשי אצ"ל, ביניהם רבים מבית"ר ירושלים, נאספו ללא משפט והועברו בכוח אל אריתריאה, מושבה בריטית באפריקה.

ההגלייה לאריתריאה הייתה קשה ומשפילה. המגורשים הועברו באוניות, נכלאו במחנות המעצר המרוחקים והיו כפופים למשטר צבאי קפדני. אבל רוחם לא נשברה. במחנות הללו, הם המשיכו לשמור על זהותם התנועתית, לקיים שיעורים בהיסטוריה ובציונות, ולתכנן את העתיד. וכמובן – גם שם הם הקימו קבוצות כדורגל.

במחנה המעצר באריתריאה, העצירים הארצישראליים הקימו קבוצות כדורגל על בסיס חלוקה עירונית. הקבוצות ייצגו את ירושלים, תל אביב ופתח תקווה. הקבוצה הירושלמית קיבלה את השם "בית"ר אריתריאה", מתוך הזדהות עם בית"ר ירושלים, גם במרחק אלפי קילומטרים מהבית.

שחקני בית"ר אריתריאה כללו רבים ממייסדי הקבוצה המקורית. הם שיחקו במדים זהים ועם סמל המנורה. גם שם, במקום הקשה והרחוק, הם לא ויתרו על זהותם.

למרבה הפלא, הבריטים אפשרו לעצורים לשחק כדורגל. מנהיגי המחנות, בהם יעקב מרדור, אריה בן אליעזר וזאב אפלבוים, ראו בכך הזדמנות לשמור על המורל ועל הכושר הפיזי של הכלואים. הם גם ראו בכך דרך לשמור על האחדות ועל הזהות התנועתית. המשחקים התקיימו בתנאים קשים: החום האפריקני היה בלתי נסבל, המגרשים היו רחוקים מלהיות מושלמים, והציוד היה דל. אבל הם שיחקו, ושיחקו ברצינות.

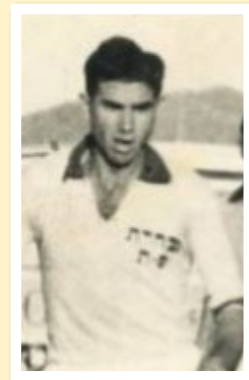

קבוצת בית"ר ירושלים במחנה המעצר באפריקה.
באדיבות הספר "אני אוהב אותך בית"ר"

שעת סיפור

אליעזר שפיגל - הכוכב שהבריטים אהבו

בין המאורסים לאריתריאה היה אליעזר (לייזר) שפיגל, אחד מכוכבי הכדורגל המבריקים של בית"ר תל אביב ומהשחקנים הגדולים ביותר בהיסטוריה של הכדורגל הישראלי לדורותיו. שפיגל היה שחקן מחונן במיוחד, עם כישורים טכניים יוצאי דופן. כאשר הבריטים ראו אותו משחק במחנה, הם לא האמינו למראה עיניהם. הם כינו אותו בשמות של כוכבי נבחרת אנגליה הנערצים באותה תקופה. במשחק האחר של אליפות המחנה, בין הקבוצות השונות של העזירים, שפיגל הוביל את קבוצתו לניצחון מרשים. שנים אחר כך, כשהתבקש להעיד על התקופה באריתריאה, שפיגל אומר: "הכדורגל הציל לנו את החיים שם. זה נתן לנו תקווה."

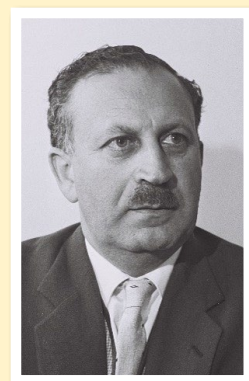

אליעזר שפיגל
מתוך מכביפדיה

ב-14 ביוני 1946, התקיים טקס חגיגי של חלוקת גביעים למנצחי אליפות הכדורגל במחנה. הקולונל רייס, מפקד המחנה, הגיע בעצמו להעניק את הגביעים והמדליות. המדליות היו עשויות מחומרים זמינים במחנה – עץ, מתכת ממחזורת, וכדומה – אבל עבור השחקנים הן היו שוות זהב. זה היה רגע של גאווה, רגע שבו הם הרגישו שהם לא רק אסירים, אלא גם בני אדם בעלי כבוד וזהות.

אבל ההיסטוריה לא נגמרה בחלוקת הגביעים. יומיים לאחר מכן, ב-16 ביוני 1946, בוצעה הבריחה הגדולה והנועזת מהמחנה. 54 לוחמי אצ"ל, בהם יעקב מרידור, נמלטו דרך מרכז מגרש הכדורגל. הבריחה תוכננה בקפידה: חברי המחנות השתמשו בחפירות, בהונאה ובניצול של רגעי חוסר תשומת לב. הם חצו את הגדר והחלו לברוח למדבר. אלא שהבורחים התגלו על ידי הבריטים. לאחר משא ומתן קצר, שבו הבריטים הבטיחו שלא לפתוח עליהם באש, הם נאסרו והוחזרו למחנה המעצר. החזרתם למחנה הייתה מרה ומאכזבת, אך גם הדגימה את רוחם שלא נשברה ואת הנחישות להמשיך ולהילחם. בהזדמנות אחרת הצליחו כמה אנשי בית"ר לברוח שוב אך גם אז רובם נתפסו. חלק קטן הצליח להימלט ואף לחזור לארץ ישראל, לאחר שהוקמה המדינה.

רק לאחר קום המדינה, ביוני 1948, זכו העצירים לחזור למשפחותיהם בישראל. הם חזרו כגיבורים, כאנשים שעברו ניסיון קשה ושמו על אמונתם ועל ערכיהם. רבים מהם המשיכו להיות פעילים בקבוצת בית"ר ירושלים ובחיים הציבוריים של המדינה הצעירה.

יעקב מרידור
אוסף התצלומים הלאומי
צלם: פריץ כהן

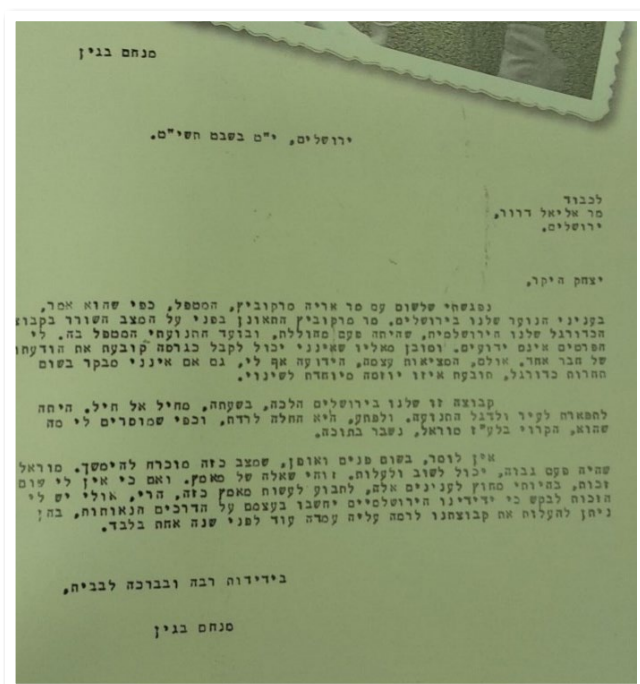
יעקב מרידור

יעקב מרידור (1913-1995) היה אחד ממפקדי האצ"ל הבכירים. הוא שימש כמפקד מחוז ירושלים ולאחר מכן כסגן מפקד הארגון תחת מנחם בגין. מרידור היה מהמגורשים לאריתריאה והנהיג שם את אחד ממחנות המעצר. הוא תכנן ויזם את הבריחה הגדולה, שלמרות כישלונה הפכה לאגדה בתולדות האצ"ל. לאחר קום המדינה, מרידור היה פעיל בהקמת תנועת החרות ושימש בתפקידים ציבוריים שונים, כולל ראש אגף התעסוקה במשרד הביטחון ושר הכלכלה בממשלת בגין.

מנחם בגין וקשרו לבית"ר

מנחם בגין, מפקד האצ"ל וראש ממשלת ישראל השישי, היה קשור קשר הדוק לתנועת בית"ר ולקבוצת בית"ר ירושלים. בגין עצמו היה נציב בית"ר בפולין לפני עלייתו לארץ, והוא ראה בתנועה ובקבוצה ביטוי של האידיאולוגיה הרוויזיוניסטית שהוא כה האמין בה. בגין נכח במשחקים של הקבוצה, עודד את השחקנים ושמר על קשר עם ותיקי האצ"ל ובית"ר ששיחקו בה. כאשר הקבוצה זכתה בתארים, בגין שלח מברקי ברכה והתייחס לכך כאל ניצחון לאומי.

המכתב ששלח בגין לשחקני הקבוצה בשנות ה-50 הפך לאחד הפריטים הכי מוערכים בארכיון המועדון.

המכתב שבגין שלח לקבוצה.
באדיבות הספר "אני אוהב אותך בית"ר"

מקום המדינה עד היום – מורשת של 90 שנה

עם הקמת מדינת ישראל במאי 1948, נפתח פרק חדש בתולדות בית"ר ירושלים. הקבוצה שפעלה עד כה בסתר, בלי רישום רשמי, יכלה סוף סוף לפעול בגלוי. בשנת 1948, הקבוצה נרשמה רשמית בהתאחדות לכדורגל בישראל והחלה לשחק בליגות הרשמיות. השחקנים שחזרו ממחנות המעצר, ואלה ששרדו את מלחמת השחרור, התאספו והקימו מחדש את הקבוצה והפעם ללא כל הגבלות מחתריות.

בשנות ה-50 וה-60, בית"ר ירושלים הייתה עדיין קבוצה קטנה יחסית. היא שיחקה בליגות הנמוכות, התמודדה עם קשיים כלכליים, ולא זכתה בתארים גדולים. אבל הזהות שלה הייתה ברורה: קבוצה של תנועת בית"ר, קבוצה שנושאת את המורשת של המאבק הלאומי ושל האידיאולוגיה הרוויזיוניסטית. האוהדים שלה היו נאמנים, קולניים וגאים בשייכותם. בשנים אלו, כמו מפלגת חרות שהקים מנחם בגין עם קום המדינה, גם בית"ר ירושלים לא זכתה להצלחות. היו אלו שנים של שפל עבור התנועה כולה. מנחם בגין כתב מכתב עידוד לשחקנים, במטרה לרומם את רוחם והעניק להם חזון של עתיד מזהיר:

”קבוצה זו שלנו בירושלים הלכה, בשעתה, מחיל אל חיל, היתה לתפארת לעיר ולדגל התנועה. ולפתע היא החלה לרדת, ומשהו הקרוי מוראל, נשבר בתוכה.

אין לומר בשום פנים כי מצב זה מוכרח להמשך. מוראל שהיה פעם גבוה, יכול לשוב ולעלות. זוהי שאלה של מאמץ.

הפריצה הגדולה הגיעה בשנות ה-70. בשנת 1975, בית"ר ירושלים זכתה בגביע המדינה, התואר הראשון בתולדותיה. זה היה רגע של אקסטזה עבור האוהדים. קבוצה שנחשבה במשך עשרות שנים ל"קבוצה קטנה מירושלים", פתאום עמדה על במת הזוכים. הזכייה בגביע הייתה לא רק ניצחון ספורטיבי, אלא גם ניצחון סמלי: הוכחה שהערכים של בית"ר, האידיאולוגיה שלה, חזקים ומנצחים. 16 שנים לאחר מכתב העידוד ששלח בגין לקבוצה, הוא הגיע למגרש וצפה במשחק האליפות – בהתרגשות רבה.

סמל בית"ר ירושלים

בית"ר זוכה בגביע המדינה
התואר הראשון בתולדותיה

בית"ר ירושלים בשנות ה-80
באדיבות הספר "אני אוהב אותך בית"ר"

העשור שלאחר מכן, שנות ה-80, היה תור הזהב של הקבוצה. בשנת 1987, בית"ר ירושלים זכתה באליפות המדינה לראשונה בתולדותיה. הקבוצה אז כללה שחקנים נהדרים כמו אורי מלמיליאן, אלי אוחנה, יוסי מזרחי, חנן אזולאי, יעקב שוורץ, סמי מלכה ואחרים. הם שיחקו כדורגל מהנה והתקפי, וכבשו את ליבם של האוהדים בכל הארץ. האליפות הזו הייתה מנקודת מבט רגשית "תיקון היסטורי": קבוצה שנוסדה ב-1936 במחלת, קבוצה שחבריה סבלו והוגלו, סוף סוף זוכה בתואר הגדול ביותר.

מאז, בית"ר ירושלים המשיכה להיות אחת הקבוצות הגדולות והאהובות בישראל. היא זכתה ב-6 אליפויות מדינה ו-7 גביעי מדינה (עד 2024), והפכה למועדון בעל מעמד מיוחד בכדורגל הישראלי. האוהדים שלה, המכונים "הקבוצה של המדינה", ממלאים את אצטדיון טדי בירושלים במשחקים, שרים, מעודדים וחיים כל רגע. הצבעים הצהוב-שחור מתנוססים בגאווה, והסמל של המנורה - אותו סמל שהיה על החולצות הראשונות ב-1936 - ממשיך לסמל את הזיקה למורשת ההיסטורית.

שעת סיפור

אצטדיון טדי - הבית של בית"ר, וסגירת המעגל חול אחד חראשי "הסכון"

משנת 1991 ועד היום, אצטדיון טדי בירושלים משמש כביתה של בית"ר ירושלים. האצטדיון, המכיל 31,733 מקומות ישיבה, נקרא על שם טדי קולק, ראש עיריית ירושלים במשך 28 שנה. בשנת 2007 נחשף כי טדי קולק, שהיה בכיר בהנהגת היישוב בימים שלפני קום המדינה, היה מהגורמים המרכזיים שהעבירו לבריטים חידע על אנשי בית"ר ואצ"ל במסגרת ה"סכון" - חידע שסייע לבריטים ללכוד את אנשי התנועה ולכלוא אותם. כמה אירוני שדווקא על שמו נקרא האצטדיון של הקבוצה הירושלמית, שחבריה נשלחו למאסר באפריקה בתקופת "הסכון" רק על עצם השתייכותם לאצ"ל ולבית"ר. כך נסגר לו מעגל ונרשם לו ניצחון נוסף של הבית"רים הירושלמים. מאז ועד היום, בכל מחק בית, האצטדיון מתמלא אוהדים נלהבים שהופכים אותו לאחד האצטדיונים הקולניים והאינטנסיביים ביותר בישראל.

אצטדיון טדי
צילום: חגי אגמון-שניר

המורשת ההיסטורית של בית"ר ירושלים לא נשכחה. הקבוצה ממשיכה לכבד את זכרם של המייסדים, של הלוחמים, ושל כל מי שתרום לה לאורך השנים. בכל יום זיכרון, הקבוצה מקיימת טקסים לזכר חללי ישראל. היא מנציחה את שמותיהם של אשר בנימין, חיים קורפו, דוד מילמן ואחרים.

סיכום:

90 שנה של מורשת, גאוה וניצחון

90 שנה חלפו מאז אותו יום ב-1936 שבו צעירים יהודים בירושלים החליטו להקים קבוצת כדורגל – קבוצה שהפכה לסמל.

הסיפור של בית"ר ירושלים הוא חלק מסיפור גדול יותר של עם ישראל. זה סיפור של יהודים שלא הסכימו להיות חלשים, שלא הסכימו להישאר קורבנות. זה סיפור של צעירים שרצו להיות חזקים, גאים ושליטים בגורלם. ז'בוטינסקי, בעקבות נורדאן, קרא ל"יהדות השרירים", והם יצאו למגרש והוכיחו זאת. הם הוכיחו שיהודי יכול להיות גם אתלט, גם חולם וגם לוחם.

מגרש הכדורגל היה עבורם לא רק מקום משחק, אלא זירת הכשרה לקרב הגדול יותר – המאבק על הבית הלאומי. והם זכו בשני הקרבות: זכו במשחקים על המגרש, וזכו במלחמה על עצמאות המדינה.

כיום 90 שנה לאחר הקמתה, בית"ר ירושלים היא סמל של מאבק, של גבורה ושל זהות יהודית וציונית. אנחנו חוגגים את החזון של ז'בוטינסקי, את הגבורה של לוחמי האצ"ל ואת האומץ של דור שלם שסירב להיכנע, היא מזכירה לנו שהדרך מ-1936, מתקופת המחתרות והמאבק, הובילה אותנו אל 2025: מדינה חזקה חופשית ועצמאית.

